

УДК 331.556.4

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-294-3-17-2

СВИДРУК І. І.

ORCID ID: 0000-0002-3099-6449

e-mail: irena_svidruk@ukr.net

Львівський торговельно-економічний університет

СИДОРЧУК О. Г.

ORCID ID: 0000-0002-7078-1557

e-mail: Sydorko91@gmail.com

Національний університет «Львівська політехніка»

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ЗА КОРДОН У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Статтю присвячено предметному аналізу інструментів та визначенню пріоритетів державного регулювання трудової міграції громадян України за кордон у контексті соціально-економічного розвитку держави. Визначено, що державне регулювання міграційних процесів охоплює моніторинг, розробку і застосування системи інформаційних, адміністративних, організаційних, ринкових та соціальних механізмів для зменшення їх інтенсивності, пом'якшення негативних наслідків, забезпечення соціально-економічної рівноваги на внутрішньому ринку праці. Основним пріоритетом державного регулювання трудової міграції визначено управління соціально-економічними факторами впливу на умови життя та діяльності громадян, мінливість яких обумовлюється перерозподілом інвестиційних потоків у національній економічній системі та суспільних форм споживання. Подальші дослідження рекомендовано зосередити на проблемі регулювання мотиваційних чинників трудової міграції та розробці інструментів для нівелювання негативних наслідків міграції для розвитку соціально-економічного потенціалу України.

Ключові слова: міграційні процеси, соціально-економічна система, ринок праці, мотивація, інструменти регулювання.

IRENA SVYDRUK

Lviv University of Trade and Economics

ORYSTLAVA SYDORCHUK

Lviv Polytechnic National University

STATE REGULATION OF LABOR MIGRATION ABROAD IN THE CONTEXT OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

The article is devoted to the subject analysis of tools and definition of priorities of the state regulation of labor migration of citizens of Ukraine abroad in the context of social and economic development of the state. It is determined that the state regulation of migration processes includes monitoring, development and application of information, administrative, organizational, market and social mechanisms to reduce their intensity, mitigate the negative consequences, ensure socio-economic balance in the domestic labor market. Ukraine is an active participant in the world labor market, providing the economic systems of foreign countries with more than 3 million workers annually. It is shown that the rapid development of migration processes is due to such factors as low efficiency of the socio-economic system, insufficient consistency of government in carrying out reforms. The increase in migration processes was facilitated by Ukraine's acquisition of a visa-free regime with the EU, which greatly simplified the procedures for Ukrainians to travel abroad. The positive consequences of labor migration are the reduction of tension in the labor market, increasing the welfare of households through foreign exchange earnings, the transfer of new knowledge and experience. The negative consequences of labor migration are the outflow of young people and professionals, the shortage of highly qualified labor specialists, the deteriorating demographic situation, rising consumer prices in the domestic market. The main priority of state regulation of labor migration is the management of socio-economic factors influencing the living conditions and activities of citizens, the variability of which is due to the redistribution of investment flows in the national economic system and social forms of consumption. It is shown that despite the positive dynamics in the labor market, the unemployment rate remains high, the average salary is one of the lowest in Europe, and more than 10 million people are below the poverty line. The tasks of state regulation of migration character are generalized and the corresponding measures of regulatory influence are offered. Further research is recommended to focus on the regulation of motivational factors of labor migration and the development of tools to mitigate the negative effects of migration for the development of socio-economic potential of Ukraine.

Keywords: migration processes, socio-economic system, labor market, motivation, regulatory tools.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Глобалізаційні процеси прискорили розвиток України на шляху демократизації та правової інтеграції у світовий простір, що актуалізувало питання економічного, соціального та адміністративно-правового регулювання процесів трудової міграції громадян. На сьогодні Україна є активним учасником світового ринку праці, забезпечуючи економічні системи зарубіжних країн понад 3 млн. працівників щорічно. Державне регулювання трудової міграції покликане сприяти нівелюванню негативних наслідків трудової міграції на внутрішньому ринку трудових ресурсів та активному використанню її позитивного потенціалу для зміцнення фінансових, науково-технологічних, соціально-економічних характеристик вітчизняної економіки, забезпечувати прав і свободи трудових мігрантів. Отож, удосконалення регулювання трудової міграції є важливим завданням державної міграційної політики, розв'язання якого потребує системного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Науковому дослідженню різних аспектів трудової міграції присвячено праці низки науковців. Так, Н. Міценко та Х. Кузьма [1] систематизували економічні та неекономічні детермінанти трудової міграції населення та виявили чинники її прискорення. В. Кабай [2] описала мотиваційні чинники трудової міграції, а у співпраці з М. Семикіною та А. Мельник [3] дослідила їх деформацію. Масштаби і наслідки трудової міграції докладно описав В. Саріогло [4], а В. Загурська-Антонюк, С. Мошенський [5] та І. Сухоярська [6] проаналізували окремі механізми державного регулювання у даній царині, спираючись на сучасний світовий досвід. Т. Васильців зі співав. [7] змоделивали умови, що впливають на міграційну активність, Л. Амелічева [8] висвітлила проблеми регулювання права на гідну працю трудових мігрантів за міжнародними стандартами

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Незважаючи на значну кількість досліджень щодо регулювання трудової міграції, невирішеними залишаються аспекти, пов'язані з її взаємовпливом на соціально-економічний розвиток України, що потребує продовження і розширення глибини подальших наукових досліджень.

Формулювання цілей статті

Метою статті є предметний аналіз інструментів та визначення пріоритетів державного регулювання трудової міграції громадян України за кордон у контексті соціально-економічного розвитку держави.

Виклад основного матеріалу

Державне регулювання у сфері міграційних процесів здійснюється на основі Конституції України, в якій закріплено основні права громадян (свобода пересування, недискримінація та рівність перед законом) і спирається на чинне законодавство у сфері громадянства, свободи пересування та вільного вибору місця проживання, імміграції, запобігання торгівлі людьми, визначення порядку виїзду з України і в'їзду в Україну, зовнішньої трудової міграції [9]. Крім того, у 2017 р. Урядом було затверджено Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року, в якій було чітко сформульовано цілі та шляхи реалізації міграційної політики [10]. Функції управління покладено на Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, інші органи влади (рис. 1) і здійснюються у відповідності до ратифікованих Україною міжнародних правових документів. Для захисту прав українських громадян було укладено двосторонні угоди про працевлаштування, про пенсійне та соціальне забезпечення з Іспанією, Польщею, Португалією, країнами Балтії, Ізраїлем та іншими країнами, угоду про реадмісію з ЄС.

За даними Eurostat, кількість чинних на кінець року дозволів на перебування громадян України на території ЄС становила у 2019 р. близько 1,2 млн. Найбільше українців проживали в Польщі (442 тис.), Італії (234 тис.), Чехії (132 тис.), Німеччині (121 тис.) та Іспанії (92 тис.) [11]. На тлі несприятливих демографічних тенденцій вплив населення може перетворитися на гальмівний чинник економічного розвитку. Відставання України за рівнем добробуту від сусідніх країн у середньостроковій перспективі зберігатиметься. Отже, зовнішня міграція продовжуватиметься, а в разі активізації воєнних дій на сході країни та дестабілізації внутрішньої ситуації міграція може зрости. Водночас привабливість країни для іммігрантів є невисокою. Для постійного проживання в Україні іноземцеві необхідно отримати дозвіл на імміграцію (у 2019 р. видано 14,2 тис. дозволів). У країні постійно проживають 285 тис. іноземців, або менше 0,7% населення.

За даними Державної служби статистики України, близько 70% мігрантів є мешканцями західноукраїнських областей, однак поступово зростає участь у міграції населення інших регіонів. Понад 60% мігрантів складають чоловіки, 64% мають середню освіту. Головними сферами зайнятості за кордоном традиційно є будівництво для чоловіків та ведення домашнього господарства для жінок [13]. За даними UNESCO, стабільно зростає кількість українських студентів за кордоном (77,6 тис. осіб у 2019 р.) [14].

Стрімкий розвиток міграційних процесів в Україні обумовлюється кількома важливими чинниками, основними з яких є анексія АР Крим, військовий конфлікт у зоні проведення ООС, низька ефективність соціально-економічної системи, недостатня рішучість та послідовність влади у проведенні реформ. Збільшенню міграційних процесів посприяло і набуття Україною безвізового режиму з ЄС у 2017 р., яке значно спростило процедури виїзду українців за кордон. Це призвело до масового виїзду громадян України в інші країни з метою працевлаштування (у 2019 р. налічувалося 3,2 млн., у 2020 р. – близько 3 млн. трудових мігрантів). Здебільшого трудова міграція до сусідніх держав має сезонний, циркулярний характер, однак частішають випадки її перетворення на переселенську. Основною причиною трудової міграції українців є неможливість отримання гідно оплачуваної роботи в Україні. В останні роки до економічних чинників трудової міграції додалися політичні та безпекові, що призвело до зростання міграційних настроїв населення. За даними щорічного соціологічного моніторингу Інституту соціології НАНУ, у 2014 р. ствердно відповіли на запитання про досвід (особистий чи в родині) тимчасової праці за кордоном 13,7% респондентів, а в 2020 р. – 25,2%. Про намір ближчим часом виїхати на роботу за кордон у 2014 р. заявили 7,4%, а в 2020 р. – 14,3% респондентів [15].

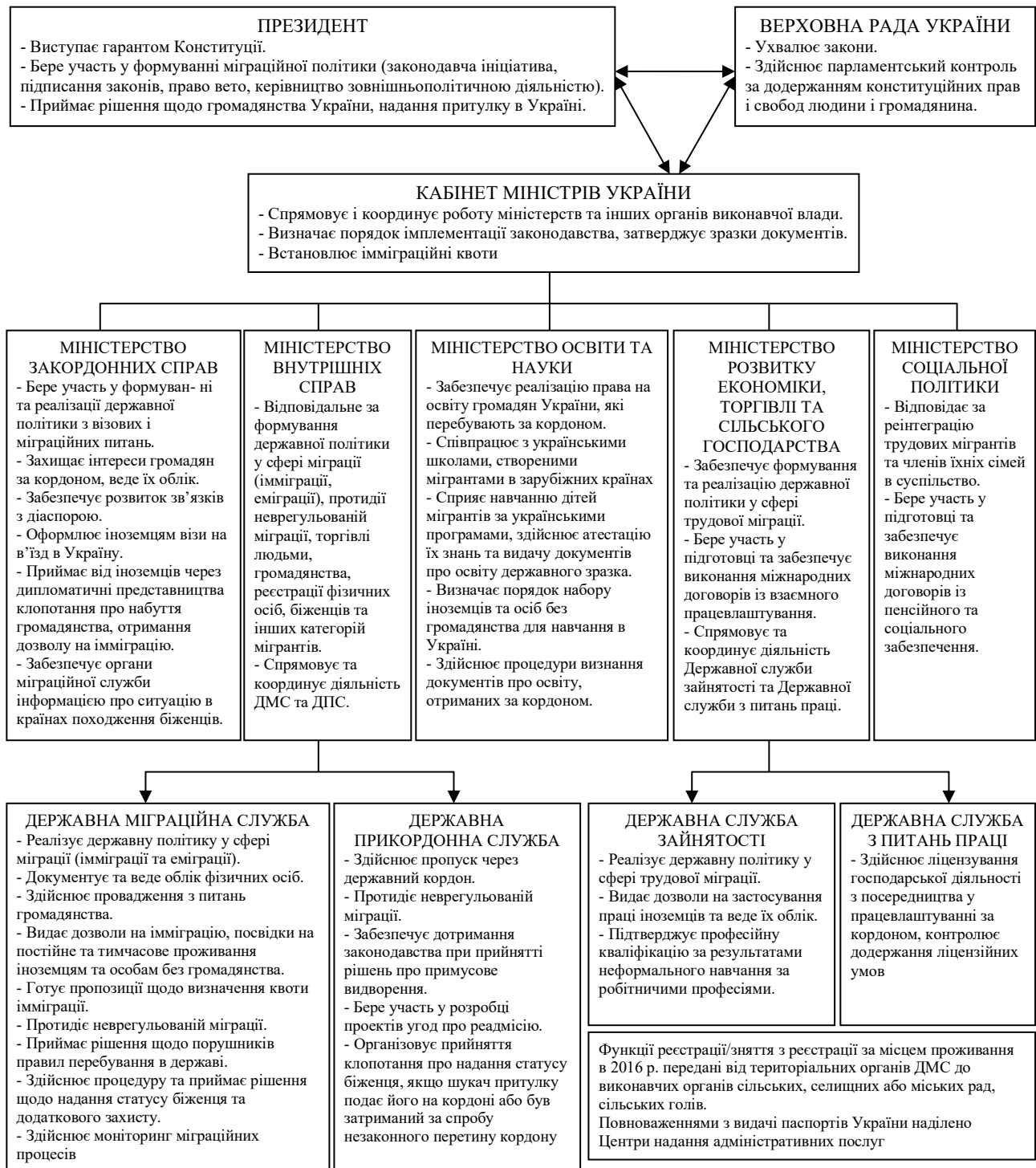

Рис. 1. Організаційна побудова державного регулювання у сфері міграційних процесів

Джерело: побудовано автором за матеріалами [12]

Поліпшення економічної ситуації в останні роки (табл. 1) сприяло стабілізації обсягів трудової міграції українських громадян в інші країни, проте вони все ще залишаються значними. Основними факторами зростання ВВП були покращення економічних результатів у внутрішній торгівлі, будівництві та в аграрному секторі. Натомість, темпи відновлення (після падіння на 13,1% в 2015 р.) промислового виробництва є незначними (1,6% в 2019 р.).

Трудова міграція є основним об'єктом державного регулювання, оскільки вона суттєво впливає на розвиток українського суспільства. Серед позитивних наслідків трудової міграції слід відмітити зменшення напруги на ринку праці, зростання добробуту домогосподарств через валютні надходження (за даними НБУ, у 2019 р. обсяг переказів склав 11,9 млрд. дол. США, у 2020 р. – 12,1 млрд. дол. США [17]), трансфер нових знань і досвіду. Однак попри позитивну динаміку на ринку праці, у 2020 р. рівень безробіття (за методологією МОП) становив 12,4%, середня зарплата залишалась однією з найнижчих в Європі (14179 грн. в грудні 2020

р.), а за межею бідності перебувало понад 10 млн. громадян. Серед однозначно негативних наслідків трудової міграції слід відмітити еміграцію молоді та фахівців, дефіцит висококваліфікованих трудових ресурсів, погіршення демографічної ситуації, підвищення споживчих цін на внутрішньому ринку. Оскільки негативні наслідки трудової міграції українських громадян за кордон неможливо зменшити шляхом прямого адміністративного регулювання, для зменшення еміграційних потоків передбачено врегулювання шляхом поступового покращення соціально-економічних факторів розвитку суспільства суспільного життя (табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка реального та номінального ВВП України у 2014-2020 рр.

Показник		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Номінальний ВВП	млн. грн.	1566728	1979458	2383182	2982920	3558706	3974564	4194102
	млн. дол. США	131805	90615	93270	112154	130832	153781	155582
ВВП на душу населення	млн. грн.	35834	46210,2	55853,5	70224,3	84192	94589,8	100432,5
	млн. дол. США	3014,6	2115,4	2185,9	2640,3	3095,2	3659,8	3725,6
Населення України	тис. осіб	43722	42836	42668	42477	42269	42019	41760
Реальний ВВП, в % до попереднього року	в грн.	7,7	26,3	20,4	25,2	19,3	11,7	5,5
	в дол. США	-28,1	-31,3	2,9	20,2	16,7	17,5	1,2

Джерело: сформовано автором за даними [16]

Важливим аспектом державного регулювання трудової міграції є створення умов для повернення та реінтеграції трудових мігрантів в українське суспільство. Заохочення повернення включає гарантії участі в політичних, суспільних, культурних та економічних процесах, можливості отримання соціальних послуг та інших аспектах реінтеграції. Це потребує: розмежування повноважень державних установ щодо питань реінтеграції та координації їх дій; опрацювання даних про репатріантів, їх потреби у соціально-економічній реінтеграції; визначення пріоритетів реінтеграції, якісних та кількісних індикаторів їх досягнення; створення загальнодержавних та регіональних програм сприяння репатріації з визначенням джерел їх фінансування; забезпечення можливості кредитування реемігрантів і податкових пільг для відкриття власного бізнесу.

Таблиця 2

Завдання державного регулювання міграційного характеру

Завдання	Заходи регулювального впливу
Розвиток можливостей для легального працевлаштування за кордоном	укладення угод про соціальне забезпечення з державами, зацікавленими в тимчасовій міграції українських фахівців, включаючи допомогу в реінтеграції; орієнтувати діяльність з посередництва у працевлаштуванні громадян України за кордоном на сприяння сезонній та циркулярній міграції.
Просування програм освітнього обміну	реалізація права на академічну мобільність
Підвищення рівня обізнаності щодо можливостей міграції	інформування про існуючі можливості для легального працевлаштування за кордоном, особливості міграційного законодавства держав призначення, можливі ризики, пов'язані з нерегульованим статусом
Забезпечення захисту прав громадян України, які працюють за кордоном	узгодження з іноземними державами питань соціального захисту мігрантів; пропагування серед мігрантів права на участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування; врегулювання питання реінтеграції громадян України; надання трудовим мігрантам послуг із захисту соціальних та економічних прав; надання допомоги в налагодженні культурного життя, української освіти та виховання в громадах трудових мігрантів за кордоном; підтримка сімей мігрантів, які залишилися на Батьківщині; здешевлення вартості переказів зароблених за кордоном коштів в Україну.

Джерело: сформовано автором за [9, 10]

Особливе місце в державному регулюванні трудової міграції посідає проблема нерегульованої міграції. Значна частина громадян України перебуває на заробітках за кордоном без належно оформлених дозволів, зокрема у 2019 р. до 25% трудових мігрантів працювали без відповідного правового статусу [13], 53,6 тис. осіб було повернено до України на кордоні, ще 33 тис. осіб отримали рішення про повернення [11]. Актуальною є і проблема нерегульованої міграції іноземців через територію України, оскільки вона впливає на міжнародний статус і безпеку держави, існує ризик її загострення в умовах посилення бойових дій в зоні ООС, відсутності контролю на кордоні з РФ. У 2019 р. прикордонниками було затримано 1,1 тис. осіб при спробі нелегального перетину державного кордону, виявлено 11,1 тис. мігрантів з нерегульованим статусом [12].

Дії держави, спрямовані на захист документів, що посвідчують особу, підтверджуючи громадянство чи спеціальний статус особи, підвищують рівень безпеки документів для виїзду за кордон та сприятимуть скороченню нерегульованої міграції, боротьбі з транснаціональним тероризмом. У цьому контексті Україна зобов'язалась забезпечити: видачу біометричних документів, що відповідають стандартам ІКАО (Міжнародні організація цивільної авіації); інтегрованість безпекових заходів під час персоналізації та отримання документів, що посвідчують особу чи підтверджують громадянство; систематичну передачу інформації про

втрачені документи до баз даних Інтерполу з втрачених паспортів; контроль за дотриманням міграційного законодавства всередині держави; запровадити механізм та програми регуляризації нелегальних мігрантів; створити умови для проживання біженців [10].

Пріоритетними завданнями державного регулювання трудової міграції є зміцнення інституційної спроможності для ефективної реалізації планованих дій регулювального характеру та адекватного реагування на нові виклики у сфері міграції, що передбачає посилення взаємодії органів державної влади.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

У контексті соціально-економічного розвитку України державне регулювання трудової міграції охоплює моніторинг, розробку і застосування системи інформаційних, адміністративних, організаційних, ринкових та соціальних механізмів для упорядкування і зменшення інтенсивності міграційних процесів, пом'якшення можливих негативних наслідків на національну економіку, забезпечення соціально-економічної рівноваги на внутрішньому ринку праці. Основним пріоритетом державного регулювання трудової міграції є управління соціально-економічними факторами впливу на умови життя та діяльності українських громадян, мінливість яких обумовлюється перерозподілом інвестиційних потоків у національній економічній системі та суспільних форм споживання. Подальші дослідження варто зосередити на проблемі державного регулювання мотиваційних чинників трудової міграції та розробці превентивних інструментів для форсайтного нівелювання негативних наслідків трудової міграції для розвитку соціально-економічного потенціалу України.

Література

1. Міценко Н. Г., Кузьма Х. В. Трудова міграція: детермінанти, соціальні та економічні наслідки. Вісник ЛТЕУ. Економічні науки. 2020. № 61. С. 35-42.
2. Кабай В. О. Мотивація трудової міграції: причини, тенденції, механізми регулювання. Інноваційна економіка. 2018. №9-10. С. 86-94.
3. Семикіна М. В., Мельник А. В., Кабай В. О. Деформація мотиваційних чинників у сфері праці як передумова формування міграційних настроїв вітчизняних працівників. Вісник Черкаського університету. Економічні науки. 2017. № 4, Ч. 1. С. 95-106.
4. Саріогло В. Зовнішня трудова міграція в Україні: мотиви, масштаби, наслідки. Економічний аналіз. 2019. Т. 29, № 1. С. 36-43.
5. Загурська-Антонюк В. Ф., Мошенський С. З. Механізми державного регулювання у сфері трудової міграції сучасної України. Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування. 2019. № 1 (87). С. 180-184.
6. Сухоярьська І. В. Регулювання міграційних процесів. Матеріали III Міжн. наук.-практ. конф. Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України. Кропивницький, 14.04.2020. Кропивницький: ЦНТУ, 2020. С. 308-311.
7. Vasylytsiv T., Lupak R., Levytska O., Mulska O., Ivaniuk U., Kunytska M. Modelling the conditions affecting population migration activity in the Eastern European region: the case of Ukraine. Tem Journal. 2020. Vol. 9, № 2. P. 507-514.
8. Амелічева Л. Право на гідну працю трудових мігрантів в умовах глобалізації. Підприємство, господарство і право. 2020. № 1. С. 54-58.
9. Верховна Рада України. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України № 49-50 із змінами від 05.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>. (дата звернення 10.01.2021)
10. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження від 12.08.2017 № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>. (дата звернення 10.01.2021)
11. Eurostat. Enforcement of migration legislation. URL: <https://ec.europa.eu/Eurostat/web/asylum-and-managed-migration/data/database>. (дата звернення 10.01.2021)
12. Фонд розвитку МОМ. Міграція в Україні. Цифри і факти: 2019. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf. (дата звернення 10.01.2021)
13. Державна служба статистики України. Кількість міждержавних мігрантів-громадян України за країнами в'їзду (виїзду) у 2020 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 10.09.2021)
14. UNESCO. Education: Inbound internationally mobile students by country of origin. URL: <http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=171#>. (дата звернення 10.01.2021)
15. Ворона В. М., Шульга М. О. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Київ: Інститут соціології НАН України, 2020. 547 с.
16. Міністерство фінансів України. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>. (дата звернення 10.01.2021)
17. Національний банк України. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_m.pdf. (дата звернення 10.01.2021)

References

1. Mitsenko, N. H., & Kuzma, Kh. V. (2020). Trudova mihratsiia: determinanty, sotsialni ta ekonomichni naslidky [Labor migration: determinants, social and economic consequences]. *Visnyk LTEU. Ekonomichni nauky*, 61, 35-42. <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2020-61-05>.
2. Kabai, V. O. (2018). Motyvatsiia trudovoi mihratsii: prychny, tendentsii, mekhanizmy rehuliuвання [Motivation of labor migration: causes, trends, regulatory mechanisms]. *Innovatsiina ekonomika*, 9-10, 86-94.
3. Semykina, M. V., Melnik, A. V., & Kabai, V.O. (2017). Deformatsiia motyvatsiinykh chynnykiv u sferi pratsi yak peredumova formuvannya mihratsiinykh nastroiv vitchyznianskykh pratsivnykiv [Deformation of motivational factors in the field of labor as a prerequisite for the formation of migratory attitudes of domestic workers]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 4(1), 95-106.
4. Sariohlo, V. (2019). Zovnishnia trudova mihratsiia v Ukraini: motyvy, masshtaby, naslidky [External labor migration in Ukraine: motives, scales, consequences]. *Ekonomichniy analiz*, 29(1), 36-43.
5. Zahurska-Antoniuk, V. F., & Moshenskyi, S. Z. (2019). Mekhanizmy derzhavnogo rehuliuвання u sferi trudovoi mihratsii suchasnoi Ukrainy [Mechanisms of state regulation in the field of labor migration of modern Ukraine]. *Visnyk ZhDTU: Ekonomika, upravlinnia ta administruvannya*, 1(87), 180-184.
6. Sukhoiarska, I. V. (2020). Rehuliuвання mihratsiinykh protsesiv [Regulation of migration processes]. *Materialy III Mizhn. nauk.-prakt. konf. Konkurentospromozhna model innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Competitive model of innovative development of Ukraine's economy]*. Kropyvnytskyi: TsNTU, 308-311.
7. Vasylytsiv, T., Lupak, R., Levytska, O., Mulska, O., Ivaniuk, U., & Kuniyska, M. (2020). Modelling the conditions affecting population migration activity in the Eastern European region: the case of Ukraine [Modeling the conditions affecting population migration activity in the Eastern European region: the case of Ukraine]. *Tem Journal*, 9(2), 507-514.
8. Amelicheva, L. (2020). Pravo na hidnu pratsiu trudovykh mihrantiv v umovakh hlobalizatsii [The right to decent work of migrant workers in the context of globalization]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, 1, 54-58. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.10>.
9. Verkhovna Rada Ukrainy (2019). Pro zovnishniu trudovu mihratsiiu [On external labor migration]: Law of Ukraine № 49-50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text>. (application date 10.01.2021)
10. Kabinet Ministriv Ukrainy (2017). Pro skhvalennia Stratehii derzhavnoi mihratsiinoi polityky Ukrainy na period do 2025 roku [On approval of the Strategy of the state migration policy of Ukraine for the period up to 2025]. Order № 482-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>. (application date 10.01.2021)
11. Eurostat (2021). Enforcement of migration legislation. URL: <https://ec.europa.eu/Eurostat/web/asylum-and-managed-migration/data/database>. (application date 10.01.2021)
12. IOM Development Fund (2020). Mihratsiia v Ukraini. Tsyfry i fakty: 2019 [Migration in Ukraine. Facts and Figures: 2019]. URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf. (application date 10.01.2021)
13. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021). Kilkist mizhderzhavnykh mihrantiv-hromadian Ukrainy za krainamy vizdu (vyizdu) u 2020 rotsi [Number of interstate migrants-citizens of Ukraine by countries of entry (exit) in 2020]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (application date 10.01.2021)
14. UNESCO (2021). Education: Inbound internationally mobile students by country of origin. URL: <http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=171#>. (application date 10.01.2021)
15. Vorona, V. M., & Shulha, M. O. Ukrainiske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin [Ukrainian society: monitoring of social changes]. Kyiv: Instytut sotsiologii NAN Ukrainy.
16. Ministerstvo finansiv Ukrainy (2021). Valovy vnurishnii produkt (VVP) v Ukraini [Gross domestic product (GDP) in Ukraine]. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (application date 10.01.2021)
17. Natsionalnyi bank Ukrainy (2021). Dynamika obsiahiv pryvatnykh hroshovykh perekaziv v Ukrainu [Dynamics of private remittances to Ukraine]. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_m.pdf. (application date 10.01.2021)

Надійшла / Paper received : 10.01.2021

Надрукована / Printed : 10.03.2021